

ΕΕΜ
ΚΩΝΣΤ. Ι. ΒΟΥΡΒΕΡΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΩ ΣΧΟΛΕΙΩ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΝΕΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΤΟΥ 1931

Ἀνατύποις ἐκ τοῦ «Δελτίου
Ὁμοσπονδίας Λειτουργῶν Μ.
Ἐκπαιδείσεως» (Μάιος 1934).

ΑΘΗΝΑΙ
1934

134

ΚΩΝΣΤ. Ι. ΒΟΥΡΒΕΡΗ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΩ ΣΧΟΛΕΙΩ
ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΕΙΣ ΤΟ ΝΕΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΤΟΥ 1931

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΑΛΕΞΗ ΔΗΜΑΡΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ἀνατύποις ἐκ τοῦ «Δελτίου
Ὁμοσπονδίας Λειτουργῶν Μ.
Ἐκπαιδεύσεως» (Μάιος 1931).

ΑΘΗΝΑΙ

1934

Παραπομπές

- Εισαγωγή σελ. 5.
 Το νέο πρόγραμμα των αρχαίων Ελληνικών, π. 1 η σελ. 6.
 I. Η διδασκαλία σελ. 6.
 II. Μεθοδολογική και άλλες ερωτήσεις διδασκασίας και διδασκόμενων σελ. 8.
 Κρίσιμα ερωτήματα για το νέο πρόγραμμα των αρχαίων Ελληνικών και άλλα προβλήματα και λύσεις σελ. 9.
 I. Γενικά θέματα διδασκασίας και διδασκόμενων σελ. 9.
 II. Διδακτικά θέματα σελ. 15.
 Πέντε συμπληρωματικά ερωτήματα σχετικά με το πρόγραμμα των αρχαίων Ελληνικών και διδασκασίας και διδασκόμενων σελ. 15.

Τύποις: Κ. Σ. Παπαδογιάννη, Ψαρρών 41, Αθήναι

ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΙΣ ΤΟ ΝΕΟΝ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ 1931

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἰς τοὺς φιλόλογους καθηγητὰς τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου εἶχεν ἀνατεθῆ διὰ τοῦ περὶ τοῦ Ἐπὶ τοῦ ἀδελφοῦ καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν κ. Ἐξαρχοπούλου νὰ ἐξετάσουν κατ' ἰδίαν ἑκαστος καὶ ἀπὸ κοινοῦ πάντες τὸ πρόβλημα τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν τοῦ γυμνασίου.

Ἡ παρούσα μελέτη ἀποτελεῖ τὴν ἰδικήν μας εἰσήγησιν ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου θέματος, ἀπαρτιζομένη ἀπὸ δύο μέρη. Εἰς τὸ πρῶτον ἀσχολοῦμεθα μὲ τὸ νῦν ἐν ἰσχύι πρόγραμμα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν (δηλ. τοῦ 1931), ὡς ἔχει εἰς τὸ δεύτερον διατυπώσωμεν τὰς κρίσεις ἡμῶν ἐπ' αὐτοῦ καὶ σκέψεις, ὧν τινες θίγουν καὶ θεωρητικὰ ζητήματα γενικώτερα, ὅσα τὸ τοῦ σκοποῦ τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ θέσεως τοῦ μαθήματος τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, καθὼς καὶ τινὰ προβλήματα σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος τούτου.

Ὁμολογούμεν ὅτι διαπραγματεύσεις τοῦ προβλήματος τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν τοῦ γυμνασίου, μὴ ἀντιμετωπίζονσα ταυτοχρόνως καὶ ἐν συνδυασμῷ καὶ τὸ πρόβλημα τῆς θέσεως τῆς ἱστορίας καὶ τῶν λατινικῶν ἐν τῷ αὐτῷ προγράμματι, ἀποτελεῖ μονομέρειαν. Ἀλλ' αὕτη ἡ μὲς συγχωρήθη διὰ λόγους συστηματικότητας καὶ τεχνικότητας. Τὸ πρόβλημα κατ' οὐσίαν ἐξετάσαμεν εἰς ὅλην τοὺς τὴν γενικότητα καὶ ἐκτενότητα, περιοριζόμεθα ὅμως ἐν τῇ παρούσῃ ἐργασίᾳ μας μόνον εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ προβλήματος τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἐν τῷ προγράμματι τοῦ γυμνασίου. Δὲν παρελείψαμεν ὅσα ὅμως κατὰ τὴν ἐρευνάν μας νὰ λάβωμεν κατὰ τὸ δυνατόν ἐπ' ὅλην καὶ τὰ δεδομένα τῆς Παιδαγωγικῆς Ψυχολογίας, τὰ ἀποτελούντα, ὡς πρῶτον, τὰς ψυχολογικὰς προϋποθέσεις τῆς συντάξεως ἀναλυτικοῦ προγράμματος.

Εἰς τὴν μελέτην ἐπισυνάπτωμεν πίνακα συγκριτικῶν τῶν σπουδαιότερων ἀναλυτικῶν προγραμμάτων ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ ἱστορίας τοῦ γυμνασίου ἰδικῶν μας καὶ γερμανικῶν, τὰ ὅποια εἰχομεν ἐπ' ὅλην μας. Ἐκ τούτων σπουδαίαν συμβολήν εἰς τὴν ἐργασίαν μας παρέσχε τὸ ἐπὶ τοῦ συλλόγου τῶν φιλόλογων καθηγητῶν τῆς Γερμανίας, τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν, συνταχθὲν ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου, ἀπηχοῦν ἐν πολλοῖς τὰς γνώμας τοῦ ἀντιπροέδρου τοῦ συλλόγου, καθηγητοῦ τῆς κλασσικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου κ. Werner Jaeger.

ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ, ΩΣ ΕΧΕΙ

Τὸ νέον πρόγραμμα¹⁾ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν παρουσιάζει εἰς πολλὰ σημεία καινοτομίας καὶ ἀποκλίσεις ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῶν καὶ ἐν Πρωσσίᾳ μέχρι τοῦδε κρατούντων. Εἰς τινὰ ἰδίως μεθοδολογικὰ σημεία ἀποτελεῖ προέκτασιν καὶ μεθοδικώτερον καθορισμὸν προϋπαρχουσῶν εἰς τὸ παλαιὸν²⁾ πρόγραμμα

1) Ἀναλυτικὸν πρόγραμμα τῶν μαθημάτων τοῦ Γυμνασίου. Τεύχ. Α'. Ἀθήναι, 1931, σελ. 7—18 (ἀρχ. ἑλληνικά). Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ὀνομάζομεν ἐφεξῆς: «νέον».

2) Παλαιὸν πρόγραμμα ἐννοούμεν τὸ πρόγραμμα τοῦ 1914.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια προσπάθεια να διερευνηθεί ο ρόλος της έρευνας στην κοινωνία. Η έρευνα είναι μια διαδικασία που στοχεύει στην απόκτηση νέων γνώσεων και στην κατανόηση του κόσμου γύρω μας. Η έρευνα μπορεί να γίνει σε διάφορα επίπεδα, από την βασική έρευνα μέχρι την εφαρμοσμένη έρευνα. Η βασική έρευνα στοχεύει στην απόκτηση νέων γνώσεων για τον κόσμο, ενώ η εφαρμοσμένη έρευνα στοχεύει στην επίλυση συγκεκριμένων προβλημάτων. Η έρευνα είναι μια διαδικασία που απαιτεί χρόνο, προσπάθεια και πόρους. Η έρευνα είναι μια διαδικασία που μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικές ανακαλύψεις και στην ανάπτυξη νέων τεχνολογιών. Η έρευνα είναι μια διαδικασία που μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση του κόσμου γύρω μας και στην επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε. Η έρευνα είναι μια διαδικασία που μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη νέων προϊόντων και στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής μας. Η έρευνα είναι μια διαδικασία που μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση του κόσμου γύρω μας και στην επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε. Η έρευνα είναι μια διαδικασία που μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη νέων προϊόντων και στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής μας.

Η έρευνα είναι μια διαδικασία που μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη νέων προϊόντων και στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής μας. Η έρευνα είναι μια διαδικασία που μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση του κόσμου γύρω μας και στην επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε. Η έρευνα είναι μια διαδικασία που μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη νέων προϊόντων και στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής μας. Η έρευνα είναι μια διαδικασία που μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση του κόσμου γύρω μας και στην επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουμε.

κατευθύνσεων. Αντιθέτως εις ἄλλα σημεῖα ἐμφανίζει προσαρμογὴν πρὸς τὰ ἐν Γερμανίᾳ πρὸς τῆς τελευταίας μεταπολιτείας¹⁾ κρατοῦντα καὶ τὰς ἐπισήμους ὁδηγίας (Richtlinien²⁾ κλπ.) τοῦ Πρωσοικοῦ Ὑπουργείου Παιδείας διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος.

Προβαίνοντες εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ νέου προγράμματος θὰ ἀποβλέψωμεν εἰς δύο τινά: α) εἰς τὰς κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς διδασκείας ὕλης καὶ τὸν καθορισμὸν αὐτῆς κρατησάσας ἀρχάς, ὧν συνέπεια εἶναι αἱ περὶ τὴν διδασκείαν ὕλην καινοτομίαι αὐτοῦ, καὶ β) εἰς τὰς μεθοδολογικὰς φύσεις ὑποδείξεις καὶ ὁδηγίας του.

Ι. Διδασκτέα ὕλη.

Α') Τὸ νέον πρόγραμμα ὑπὲρ τῆς προσκλήσεως πολλῆς ὕλης ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου καὶ ἀπὸ μεταφράσεων (σχεδὸν τὰ 2)3 τῆς ὕλης ἀπὸ μεταφράσεων). Εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ποσοῦ τῆς διδασκτέας ὕλης ἐκράτησεν ἡ ὑπὸ τοῦ σκοποῦ τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν, ὡς ἀντιλαμβανόμεναι αὐτὸν οἱ συντάκται τοῦ προγράμματος, διοριζομένη ἀρχὴ τῆς προσκλήσεως πολλῆς ὕλης, ἱκανῆς ὅχι ἀπλῶς νὰ εἰσαγάγῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀρχαίου βίου, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς αὐτοὺς ἐπαρκὴ ἀπὸ τῶν πηγῶν ἐν πρωτοτύπῳ καὶ ἐν μεταφράσει οἰκείωσιν πρὸς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Ἐνδεικτικαί τῆς ἀνωτέρας ἀπαιτήσεως εἶναι αἱ κάτωθι καινοτομίαι:

α) Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν συστηματικὴν καὶ βραδυποροῦσαν ἐξημεντικὴν ἐργασίαν εἰσάγεται ἡ ἀνάγνωσις εἰς εὐρύτατην κλίμακα συγγραφέων καὶ ποιητῶν ἐν μεταφράσει.

β) Παρέχεται εὐρύτατος χώρος εἰς τὴν διδασκαλίαν:

1) Τοῦ Ὁμήρου. Τοῦτον ἡ διδασκαλία ἐκτείνεται εἰς ὅλας τὰς τάξεις. Ἡ γνωριμία μὲ τὸν ποιητὴν ἀρχεῖται διὰ τῆς ἀναγνώσεως μεταφράσεως τῆς Ὀδυσσεΐας (Α', Β' καὶ Γ' τάξεις), συνεχίζεται δὲ ἡ πρὸς αὐτὸν οἰκείωσις διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἀναγνώσεως ἀμφοτέρων τῶν ἐπῶν (Δ', Ε' καὶ ΣΤ' τάξεις). Ἡ ἀπὸ μεταφράσεως ἀνάγνωσις συνεχίζεται ὡσαύτως ἐκ παραλλήλου.

2) Τῶν ρητόρων. Εἰς τὴν Γ' τάξιν ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους (δηλ. κατὰ τὰ 2)3 τοῦ σχολικοῦ ἔτους) διδάσκονται ἔργα δημοτικῆς καὶ δηλ. λόγοι τοῦ Λυσίου καὶ τοῦ παρὰ τοῦτον εἰσαγομένου Ἰσοκράτους. Εἰς τὴν Δ' τάξιν μέχρι τέλους Ἰανουαρίου (κατὰ τὸ ἡμῖς δηλ. τοῦ σχολικοῦ ἔτους) διδάσκονται 4 λόγοι τοῦ Δημοσθένους καὶ Λυκοῦργου.

3) Τῶν τραγικῶν. Τούτων ἡ διδασκαλία ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου καὶ ἐν μεταφράσει ἐπεκτείνεται καὶ εἰς τὴν Ε' τάξιν. Ἐπιβάλλεται ἡ ἀνάγνωσις 4 τραγῳδιῶν, ὧν μία, ἀπὸ μεταφράσεως διδασκομένη, δύναται νὰ εἶναι τοῦ Αἰσχύλου.

γ) Εἰσάγεται εἰς τὸ πρόγραμμα ἡ διδασκαλία καὶ ἑτέρου λογοτεχνικοῦ εἵδους, τῆς μυθολογίας (Κύρου Παιδείας εἰς τὴν Γ' τάξιν).

Β') *Κείμενα τοῦ παλαιοῦ προγράμματος μὴ περιλαμβανόμενα εἰς τὸ νέον.* Παρὰ ταῦτα ἐκβάλλονται τὰ κάτωθι κείμενα τοῦ παλαιοῦ προγράμματος:

Ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὸ πρωτότυπον (διδάσκεται μόνον ἐν μεταφράσει), ὁ

1) Μέχρι σήμερον δὲν ἐξεδόθησαν τὰ ὑπὸ ἐπιτροπῶν τοῦ Πρωσοικοῦ Ὑπουργείου Παιδείας συντάσσόμενα νέα ἀναλυτικὰ προγράμματα καὶ αἱ σχετικαὶ ὁδηγίαι.

2) Τὰς ὁδηγίας ταύτας ἐφεξῆς ἀναφέρομεν μὲ τὸ γερμανικὸν ὄνομα Richtlinien.

Πλούταρχος, τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφώντος, αἱ δημηγορίαι τοῦ Θουκυδίδου εἰς τὸ πρωτότυπον πλὴν τοῦ ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους (διδάσκειται μόνον ἐν μεταφράσει), ὁ Θεόφραστος, ἡ χριστιανικὴ λυρική ποιησις τοῦ Λουκιανοῦ ἀναγινώσκονται ὅλγοι νεκρικοὶ διάλογοι εἰς τὴν Α' τάξιν.

Γ') **Καινοτομίαι ὡς πρὸς τὴν κατανομήν τῆς διδασκίας ὕλης εἰς τὰς διαφόρους τάξεις.** Παρατηροῦνται ἀποκλίσεις¹⁾ ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῶν μέχρι τοῦδε κρατούντων καὶ τοῦ προσωπικοῦ προγράμματος ὡς πρὸς τὴν εἰς τὰς διαφόρους τάξεις κατανομήν τῆς διδασκίας ὕλης. Οὕτω διδάσκονται κατὰ τὸ νέον πρόγραμμα:

α) Εἰς τὴν Β' τάξιν Ἀρριανὸς (κατὰ τὸ παλαιὸν εἰς τὴν Γ', κατὰ τὸ προσωπικὸν εἰς τὴν Γ' ἢ Δ' ²⁾).

β) Εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν Ἡρόδοτος ἐν μεταφράσει (κατὰ τὸ παλαιὸν καὶ τὸ προσωπικὸν ἐν πρωτοτύπῳ εἰς τὴν Γ').

γ) Εἰς τὴν Δ' τάξιν εἰς Φιλίππικὸς (κατὰ τὸ παλαιὸν καὶ τὸ προσωπικὸν εἰς τὴν Ε').

δ) Εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ἀρχίζει ἡ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἀνάγνωσις τῆς Ὀμήρου Ἰλιάδος (κατὰ τὸ παλαιὸν καὶ τὸ προσωπικὸν εἰς τὴν Ε').

ε) Εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν διδάσκονται δημηγορίαι τοῦ Θουκυδίδου ἐν μεταφράσει (κατὰ τὸ παλαιὸν ἐν πρωτοτύπῳ εἰς τὴν Ε').

στ) Εἰς τὴν Ε' τάξιν ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους τοῦ Θουκυδίδου (κατὰ τὸ παλαιὸν καὶ τὸ προσωπικὸν εἰς τὴν ΣΤ', ἀποτελῶν τὴν κατακλείδα τῆς ὅλης ἐργασίας).

ζ) Εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ἀρχίζει ἡ ἀνάγνωσις τραγωδιῶν (οὕτω καὶ εἰς τὸ προσωπικὸν κατὰ τὸ παλαιὸν εἰς τὴν ΣΤ').

Γίνεται δηλ. κατὰ τὴν νέαν κατανομήν τῆς ὕλης μετατόπισις εἰς τὴν ἀμέσως κατωτέραν τάξιν πολλῶν κειμένων, κατὰ τὸ παλαιὸν πρόγραμμα εἰς τὴν ἀμέσως ἀνωτέραν τάξιν διδασκόμενων, πρὸς ἐξοικονόμησιν ἀνεωτέρου χώρου εἰς τὰς τάξεις Ε' καὶ ΣΤ'.

Δ') **Ἡ ἐν τῷ νέῳ προγράμματι ἀρχὴ τοῦ καθορισμοῦ ὁρισμένων λογοτεχνικῶν εἰδῶν ὡς βάσεως τῆς διδασκίας ὕλης ὁρισμένων τάξεων.** Ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω διτάξεις καὶ κατανομή τῆς ὕλης φαίνεται διεπομένη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ καθορισμοῦ ὁρισμένων λογοτεχνικῶν εἰδῶν ὡς κέντρον τοῦ βάρους τῆς διδασκίας ὕλης ὁρισμένων τάξεων. Ἐξαιρουμένης τῆς Α' ἀρχαίων ἑλληνικῆν καὶ τὸν ἀρχαίων βίον, εἰς τὰς τάξεις Β', Γ' καὶ Δ' καταλαμβάνει μείζονα χώραν ἡ διδασκαλία ἔργων ἱστοριογραφικῶν καὶ ἱστορικῶν, τῆς ῥητορικῆς καὶ τοῦ ἔπους. Συγκεκριμένως εἰς τὴν Β' τάξιν τὸ κέντρον τοῦ βάρους εἶναι ἡ ἱστοριογραφία, ἥς ἡ εἰκὼν συμπληροῦται εἰς τὴν Δ' τάξιν διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἱστορικοῦ Θουκυδίδου, εἰς τὴν Γ' ἡ ῥητορικὴ, εἰς τὴν Δ' ἡ ῥητορικὴ καὶ τὸ ἔπος, οὗ ἡ εἰκὼν συμπληροῦται ἐν τῇ Ε' καὶ τῇ ΣΤ' τάξει. Αἱ δύο ἀνωτέραι τάξεις κυριαρχοῦνται ἀπὸ τὴν τραγωδίαν καὶ τὸν Πλάτωνα.

Ε') **Τὸ πρόβλημα: ἐκλογαὶ ἢ ὁλόκληρα ἔργα εἰς τὸ νέον πρόγραμμα.** Εἰς τὸ πρόβλημα: ἐκλογαὶ ἢ ὁλόκληρα ἔργα οἱ συντάκται τοῦ νέου προγράμματος δὲν ἠκολούθησαν μίαν μονομερῆ λύσιν. Οὕτως ἀξιοῦν

1) Βλ. τὸν ἐν τέλει τῆς παρούσης μελέτης δημοσιευόμενον πίνακα.

2) Ἐχομεν ἐπ' ὧν καὶ τὴν ἐξῆς ἀντιστοιχίαν τῶν τάξεων τοῦ ἡμετέρου καὶ τοῦ προσωπικοῦ γυμνασίου (Gymnasium): Α'—UIII, Β'—OIII, Γ'—UII, Δ'—OII, Ε'—UI, ΣΤ'—OI, ἀν καὶ αὕτη δὲν εἶναι πλήρης, δι' οὗς λόγους ἐκδέτομεν κατωτέρω (σελ. 19).

τὴν διδασκαλίαν αὐτοτελῶν ὁλοκληρῶν ἔργων, προκειμένου περὶ ἔργων τῆς ρητορικῆς, τραγωδιῶν καὶ διαλόγων τοῦ Πλάτωνος. Ἀξιοῦν ὁσαύτως πλὴν τῆς κατ' ἐκλογὴν διδασκαλίας ἀποσπασμάτων καὶ τὴν διδασκαλίαν 4 πλῆρων τραγωδιῶν τῆς Ἰλιάδος, ὧν δύο ἐν πρωτοτύπῳ.

II. Μεθοδολογικαὶ καὶ ἄλλης φύσεως ὑποδείξεις καὶ ὁδηγία τοῦ νέου προγράμματος.

A') Ὅδηγία διὰ τὴν γλωσσικὴν διδασκαλίαν ἐν στενωτέρᾳ ἐννοίᾳ.

Ἐν τῇ γλωσσικῇ διδασκαλίᾳ συνιστῶνται συγκρίσεις καὶ ἀντιπαραβολαὶ ὁμοίων χρήσεων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, τῆς νέας ἑλληνικῆς, τῆς λατινικῆς καὶ τῆς γαλλικῆς.

Ὁσαύτως συνιστᾶται ἡ κατὰ τὴν διδασκαλίαν χρησιμοποίησις τῶν πορισμάτων τῆς γλωσσολογίας, τῶν προσετιῶν εἰς τὴν ἀντίληπτικὴν τῶν μαθητῶν. Τέλος, ἐκ παραλλήλων πρὸς ἀσκήσεις μεταφορᾶς ἐλαφροῦ κειμένου ἐκ τοῦ ἀρχαίου εἰς τὸ νέον καὶ ἀνάπαλιν, προτείνεται ἡ ἀσκῆσις τῶν μαθητῶν εἰς τὸ συνθέτειν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἴδιωμα, δι' ἧς οὗτοι βραδυτέρον (εἰς τὴν Ε' τάξιν) θὰ ἀποκτήσουν τὴν ἱκανότητα νὰ καίμουν μικρὰς συνθέσεις εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀττικὴν διάλεκτον. Ὁσαύτως δίδονται καὶ ἄλλαι ἐπιτιγεῖς συστάσεις διὰ τὴν ἔκφασιν τῆς ἀρχαϊκτικτικῆς τοῦ ἀρχαίου λόγου καὶ τῶν διακριτικῶν τῶν ἀρχαίων διαλέκτων ἀπ' ἀλλήλων.

B') Ἡ ἀπαιτήσις περὶ μορφώσεως σαφῶν εἰκόνων τῶν διαφορῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν. Ἀποδίδεται μεγάλη σημασία εἰς τὴν συνειδητὴν συλλήψιν ὁλοκληρωμένων καὶ σαφῶν εἰκόνων τῶν διαφορῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν μετὰ τὴν διδασκαλίαν ἐπαρκῶν ἀντιπροσώπων ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Παρομοία ἀπαιτήσις ἐπῆρχε, γενικώτερον πῶς διατυπωμένη, καὶ εἰς τὸ παλαιὸν πρόγραμμα. Τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης ἡ πλήρως ἐπιδιώκεται ὅχι μόνον διὰ τῆς ἐκ παραλλήλων πρὸς τὴν συστηματικὴν ἐξηγεῖται ἀναγνώσεως μεταφράσεων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς συστάσεως ὅπως μετὰ τὴν οἰκείωσιν μὲ ὠριμένους ἀντιπροσωπευτικοὺς τύπους ἐκάστου λογοτεχνικοῦ εἶδους γίνεται συνειδητὴ μόρφωσις σαφούς εἰκόνος τοῦ ὅλου λογοτεχνικοῦ πλαισίου, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι ἐντεταγμένοι οἱ εἰς τοὺς μαθητὰς γενόμενοι οἰκείοι ἀντιπρόσωποι τοῦ εἶδους τούτου, διαγράφονται δὲ καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκάστου λογοτεχνικοῦ εἶδους, τὰ ὅποια πρέπει νὰ ἐξαρθοῦν.

Γ') Συστάσεις περὶ συνεργασίας τοῦ μαθήματος τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μὲ τὴν ἱστορίαν, τῶν λατινικῶν, τῶν γαλλικῶν καὶ τῶν τεχνικῶν. Ἐφ' ὅσον παντοῦ εἰς τὸ νέον πρόγραμμα διαφαίνεται ὡς σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἡ ἀπὸ τῶν πηγῶν γνώσις τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀποτελοῦντος τὴν ὑπόδομιν γενικώτερον τοῦ δικτοῦ, εἰδικώτερον δὲ τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, συνιστᾶται ἡ ἐπιμελής συλλογὴ καὶ ταξινομήσις τῶν στοιχείων αὐτοῦ. Τὴν γνώσιν ταύτην βοηθοῦν καὶ ἄλλαι συνιστώμεναι συγκρίσεις. Οὕτω λ.χ. ἡ συγκρίσις ἀντιπροσώπων τοῦ αὐτοῦ λογοτεχνικοῦ εἶδους πρὸς ἀλλήλους, ἡ συγκρίσις ἀρχαίων λογοτεχνικῶν εἰδῶν πρὸς ἄλλα καὶ ἡ ἐξέτασις τῆς ἐπὶ τὰ νεώτερα ἐπιδράσεως τῶν ἀρχαίων. Εἰς τὸ αὐτὸ ἔργον δύναται νὰ συντελέσῃ καὶ ἡ ὁσαύτως συνιστώμενη συνεργασία τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μὲ τὴν τῶν λατινικῶν, τῶν γαλλικῶν καὶ τῆς ἱστορίας. Τῆς τελευταίας ἡ διδασκαλία βραίνει ἀπὸ ἀπόφωτος διδασκίας ὅλης παραλλήλως πρὸς τὴν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν μόνον εἰς τὰς τάξεις Α' καὶ Β'. Τέλος ἐξαιρεται ἡ χρησιμοποίησις στοιχείων τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας τέχνης πρὸς καλῶτερον διαφορισμὸν τῶν

Εν τούτοις, η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας δείχνει ότι η κατάσταση των πραγμάτων στην Ελλάδα είναι πολύ διαφορετική από αυτή που παρουσιάζουν τα άλλα κράτη της Ευρώπης. Η κατάσταση στην Ελλάδα είναι πολύ διαφορετική από αυτή που παρουσιάζουν τα άλλα κράτη της Ευρώπης.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας δείχνει ότι η κατάσταση των πραγμάτων στην Ελλάδα είναι πολύ διαφορετική από αυτή που παρουσιάζουν τα άλλα κράτη της Ευρώπης. Η κατάσταση στην Ελλάδα είναι πολύ διαφορετική από αυτή που παρουσιάζουν τα άλλα κράτη της Ευρώπης.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας δείχνει ότι η κατάσταση των πραγμάτων στην Ελλάδα είναι πολύ διαφορετική από αυτή που παρουσιάζουν τα άλλα κράτη της Ευρώπης. Η κατάσταση στην Ελλάδα είναι πολύ διαφορετική από αυτή που παρουσιάζουν τα άλλα κράτη της Ευρώπης.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας δείχνει ότι η κατάσταση των πραγμάτων στην Ελλάδα είναι πολύ διαφορετική από αυτή που παρουσιάζουν τα άλλα κράτη της Ευρώπης. Η κατάσταση στην Ελλάδα είναι πολύ διαφορετική από αυτή που παρουσιάζουν τα άλλα κράτη της Ευρώπης.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας δείχνει ότι η κατάσταση των πραγμάτων στην Ελλάδα είναι πολύ διαφορετική από αυτή που παρουσιάζουν τα άλλα κράτη της Ευρώπης. Η κατάσταση στην Ελλάδα είναι πολύ διαφορετική από αυτή που παρουσιάζουν τα άλλα κράτη της Ευρώπης.

αναγνωσκομένων κειμένων και κατάδειξιν τῆς σχέσεως μεταξύ λογοτεχνίας και τέχνης ἐν τῇ παραστάσει τοῦ ἀληθοῦς και τοῦ ὀραίου. Ἡ συνεργασία τοῦ μαθητῆτος τῶν τεχνικῶν ἀποτελεῖ ἐν προκειμένῳ αὐτονόητον ἀνάγκην.

Δ') Καθαρῶς τεχνικῆς φύσεως ὑποδείξεις. Ὑπολείπονται αἱ καθαρῶς τεχνικῆς φύσεως ἀπαιτήσεις τοῦ προγράμματος:

α) Τίθενται ὁρισμένα χρονικά ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων δεόν νὰ κινήται ἡ διδασκαλία ἐκάστου κειμένου ἐν ἐκαστῇ τάξει.

β) Ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῆς ἐξ ἐκάστου κειμένου διδασκτέας ὕλης, ἄλλοτε μὲν παρέχεται ἐλευθερία εἰς τὸν διδάσκοντα (λ.χ. δὲν καθορίζεται ὁρισμένον ποσὸν σελίδων), ἄλλοτε δὲ (Πλάτων, τραγικοί, ῥητορες) καθορίζεται τὸ ποσόν.

γ) Καθιερῶνται παραλληλῆα ἀναγνώσεως ἐνὸς πεζοῦ και ἐνὸς ποιητικοῦ ἔργου, δὲν ὑπάρχει ὅμως περίπτωσις ἐκ παραλλήλων ἀναγνώσεως δύο πεζῶν ἢ δύο ποιητῶν.

ΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ι. Γενικώτεραι θεωρητικαὶ και διδασκτικαὶ προϋποθέσεις.

Λαμβάνοντες ἤδη θέσιν ἀπέναντι τοῦ νέου προγράμματος διὰ ξητεῶμεν ἐν πρὸς ἐν τὰ κυριώτερα σημεῖα αὐτοῦ, ἀρχόμενοι κυρίως ἀπὸ τῶν θεωρητικῶν και μεθοδολογικῶν ἀρχῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ σύνταξις του. Αἱ ἀρχαὶ αὗται δὲν ἀναφέρονται μὲν πρὸς οὐδὲν, διαφαίνονται δὲ μὲν παντοῦ διὰ μέσου τῶν ἀπαιτήσεων και συστάσεων τοῦ νέου προγράμματος. Ἡ ἀπαιτήσις λ.χ. περὶ προσφορῆς πολλῆς ὕλης, ἥς τὸ 1)3 σφειδὸν μόνον διὰ διδασκτέας ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου, τὰ δὲ 2)3 ἀπὸ μεταφράσεων, ἢ ἀπαιτήσις ὅπως ἀναζητοῦνται εἰς τοὺς ἀναγνωσκομένους συγγραφεῖς και ποιητὰς τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ και ὅπως γίνεται ἐπιμελὴς και ποιητικὴ τὰ στοιχεῖα αὐτῶν—διὰ νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς κυριώτερας τάξεις και ταξινομήσις αὐτῶν—διὰ νὰ περιορισθῇ εἰς τὰς κυριώτερας ἀπαιτήσεις—ἀποδεικνύουν ὅτι οἱ συντάκται τοῦ προγράμματος, ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἱστορισμοῦ, θέτουν ὡς κύριον σκοπὸν τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν τὴν γνώσιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ πρόβλημα τῆς γνώσεως τοῦ πολιτισμοῦ (Kulturkunde) ἐν σχέσει πρὸς τὴν γλωσσικὴν διδασκαλίαν ἔχει ἀποτελέσει ὁποιοῦν ἐντυπῶν συζητήσεων ἐν Γερμανίᾳ και πρὸ τοῦ πολέμου και μετ' αὐτόν. Τοῦτο, ὡς συνδεόμενον μὲ τὴν ἀπασχολοῦσαν ἡμῶς διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, θὰ θέλωμεν και ἡμεῖς εἰς τὴν εἰσηγησὶν μας.

Α') Ὁ σκοπὸς τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου. Πρὸς τοῦτο ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ καθορισθῇ διὰ βραχέων ὁ σκοπὸς τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου, διὰ νὰ χωρήσῃ μετὰ τοῦτο ἐπὶ ἀσφαλεστέρας βάσεως ἐρειδόμενη ἡ ἔξτασις τοῦ σχολοῦ και τοῦ ἔργου τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, ἀποτελούσης ἐν ἐκ τῶν κυριωτέρων μέσων, δι' ὧν τὸ κλασσικὸν γυμνάσιον ἐκπαιδεύσεως, ἐκπλήρουσιν τῆς ἀποστολῆς του ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἀπειρα εἶναι, ὡς γνωστόν, τὰ ὅσα ἐν προκειμένῳ ἔχουν γραφῇ. Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα τὸ μὲν εἰς τὰς ὁδηγίας τοῦ Πρωστικοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, τὸ δὲ εἰς τὰς γνώμας τοῦ συλλόγου τῶν μὲ τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν ἀσχολουμένων γερμανῶν φιλολόγων.

Τὸν μορφωτικὸν σκοπὸν τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου ὁρίζουν ὡς ἑξῆς αἱ ὁδηγίαι (Richtlinien κ.λπ.) τοῦ Πρωστικοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας:

«Τὸ ὁμνησιατικὸν γυμνάσιον ἔχει σκοπόν, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς γενικῆς

τέρας ἀποστολῆς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, νὰ μεταδώσῃ μίαν οὐμανιστικὴν μορφώσιν ἰδιώοντος τύπου, χρησιμοποιοῦν πρὸς τοῦτο τὰς ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ ὑπαρχούσας μορφωτικὰς ἀξίας καὶ τὸν ἐσωτερικὸν σύνδεσμον τῶν ἀξιών τούτων μετὰ τὰς ἀξίας τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ, καὶ νὰ παρασκευάσῃ τὸν νέον διὰ μίαν ἐν τῷ παρόντι ζωὴν, ἔχουσαν δυνατὰ ἰδιαίτερα προσόντα. (σ. 416).

Τὸν αὐτὸν σκοπὸν διατυπώνει ὡς ἑξῆς ὁ σύλλογος τῶν γεωμανῶν φιλόλογων, τῶν ἀσχολουμένων μετὰ τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν:¹)

«Τὸ οὐμανιστικὸν γυμνάσιον πλὴν τῶν μορφωτικῶν σκοπῶν, οὓς ἔχει κοινούς μετὰ τὰ ἄλλα σχολεῖα τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ἔχει καὶ ἴδιον μορφωτικὸν τρόπον ἐπὶ τῆς ιδέας τοῦ οὐμανισμοῦ τοῦ βασίζεται καθ' ὁμοιόμορφον τρόπον ἐπὶ τῆς ιδέας τοῦ οὐμανισμοῦ ὡς τῆς ἱστορικῆς—αιωνίας ἀγωγῆς, καθ' ἣν ἐμορφώθη καὶ ἐξετελέσθη ὁ δικτὸς πολιτισμός. Τὴν ιδέαν ταύτην ἐπιδιώκει τὸ οὐμανιστικὸν γυμνάσιον νὰ καταστήσῃ συνειδητὴν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ὑπαρχούσας μορφωτικὰς δυνάμεις πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος τῶν νέων ἐνεργούς καὶ πέρα τοῦ σχολείου».

Καθ' ὅμοιον τρόπον πρέπει νὰ διατυπωθῇ καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἰδιοῦ μας γυμνασίου μετὰ τὴν ἰδιαίτεράν προσθήκην, ὅτι ὁ σύνδεσμος μεταξὺ ἀρχαίου καὶ ἐλλήνικοῦ κόσμου καὶ νέου εἶναι καὶ πρέπει νὰ εἶναι στενὸς, ἐφ' ὅσον ὁ δεύτερος συνεχίζει τὴν ζωὴν τοῦ πρώτου.²)

Β) Ὁ σκοπὸς καὶ τὸ ἔργον τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν.
Αἱ ὁδηγίαι τοῦ Προσώχου Ὑπουργείου τονίζουν ὅτι μεταξὺ τῶν διαφορῶν μαθημάτων τοῦ γυμνασίου πρὸς ἁπλῆν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ στενὸς σύνδεσμος καὶ συνοχὴ ἐν τῇ ἐκπαιδευτικῇ τῆς οὐμανιστικῆς ιδέας. Ταύτην ὅμως κυρίως ὑπηρετεῖ ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, τῆς ὁποίας ἐπὶ μέρους ἔργα καὶ ἀποτελέσματα ὁρίζονται τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ ἐκμάθησις τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, φωτίζουσα καὶ σταθεροποιούσα τὸ πνεῦμα, ἀσκεῖ αὐτὸ εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν.

2) Ἡ προσπάθεια νὰ ξαναζήσῃ κανεὶς τὴν μορφὴν, τὴν ἀποτυπωμένην εἰς τὰ γλωσσικὰ δημιουργήματα τοῦ μεγάλου ἀρχαίου κόσμου, κατανοῶν καὶ αἰσθανόμενος αὐτήν, μορφώνει ἰδιαίτερος τὴν ψυχὴν καὶ λατρεύει τὸν κόσμον αὐτῆς.

3) Ἡ οἰκείωσις μετὰ τὰς πρωτοτύπους σκέψεις καὶ ιδέας τῶν Ἑλλήνων, ἢ ἐμβάθυνσις εἰς τὰ μεγάλα ἔργα τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης, ἢ παρακολούθησις τῶν πράξεων καὶ τῶν τυχόν ὑπερῶν προσωπικοτήτων οἰοῦν διὰ ψυχικῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτὰς προκαλεῖ ἀσφαλὲς παρὰ τῷ ἐφρίβῳ τὴν ἀνύψιν δυνάμεων, δι' ὧν οὗτος θὰ δυνηθῇ νὰ ἐξετελέσῃ εἰς προσωπικότητά αὐτόνομον πλὴν σεβόμενῃ καὶ τιμῶσαν πᾶν ὅ,τι μέγα.

4) Ἡ κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῶν πηγῶν γνώσις τῆς ἀρχαίας κοινωνικῆς ζωῆς καὶ τῆς περὶ κράτους ἀντιλήψεως εἰς τε τὰς προτύπους καὶ τὰς ἀτελεῖς μορφὰς τῆς θὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ μορφωθῇ ὁρθὴ ἀντίληψις περὶ τῶν σκοπῶν τῆς ζωῆς ἐν τῇ κοινῇ τοῦ ἰδιοῦ λαοῦ.

5) Τὸ αἰσθημα τῆς μορφῆς καὶ τοῦ ὅρους λεπτύνεται καὶ ἐξεργάζεται. Ἑργετικὴν ἐπίδρασιν ἀσκεῖ ἡ γνώσις τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς τῶν Ἑλλήνων, τῆς βασινοῦσης ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν ἀγωγὴν τοῦ πνεύματος.

7) Πολυτιμότης εἶναι ὡσαύτως ἡ κατάδειξις τῶν σχέσεων μεταξὺ ἀρχαίου καὶ σύγχρονου.

1) *Alt sprachlicher Lehrplan für das deutsche humanistische Gymnasium, vorgelegt vom Deutschen Altphilologen-Verband, Berlin, 1930.*

2) Γενικά περὶ οὐμανισμοῦ καὶ οὐμανιστικοῦ ιδεώδους, βλ. ἐν Ν. Ἐξαρχοπούλου Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν, ἐκδ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1934, σ. 212 κ. ε.

χαιρέτης και παρόντος, ὡς και τῆς τεραστίας πάλης τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος πρὸς τὸ ἑλληνικόν. Οὕτως ἀποκτῇ τις ἰδέαν τινὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἐκνοφόρησαν τὸν σημερινὸν δευτικὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ σύλλογος τῶν γερμανῶν φιλολόγων, τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν, ἀφορμώμενος ἀπὸ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τεθέντος μορφωτικοῦ σκοποῦ τοῦ οὐμανιστικοῦ γυμνασίου, ὁρίζει ὡς κύριον ἔργον τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν τὴν γλωσσικὴν και πραγματικὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀρχαίων κειμένων ἐν πρωτοτύπῳ. Διότι εἰς τὰ ἀντιπροσωπευτικὰ ἔργα τῆς ἑλληνικῆς και ρωμαϊκῆς λογοτεχνίας εἶναι ἐνσαρτωμένοι αἱ μορφαὶ και αἱ ἀξίαι, διὰ τῶν ὁποίων τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα παρέσχε διὰ πρωτοτύπου δημιουργίας τὰς θεμελιώδεις μορφὰς και ἀξίας τῆς εὐρωπαϊκῆς πνευματικῆς ζωῆς· ταῦτα· ἔπειτα τὸ ρωμαϊκὸν πνεῦμα μετεβίβασεν εἰς τὴν σημερινὴν πεπολιτισμένην Δύσιν, ἀφοῦ προσέδωκεν εἰς αὐτὰς και ἴδιον χρωματισμόν.

Τὰ τοιαῦτα ὅμως ταῦτα ἤτοι ἡ γλωσσικὴ ἐρμηνεία, ἡ πραγματικὴ ἐρμηνεία και ἡ κατάδειξις τῶν σχέσεων παρελθόντος και παρόντος δὲν εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς μιᾶς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, ἀκολουθοῦσας οὐμανιστικὴν κατεύθυνσιν.

«Υψιστον σκοπὸν ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν ἔχει νὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν ἐπὶ τὸν διδασκόμενον ἐπίδρασιν τοῦ κλασσικοῦ λογοτεχνικοῦ ἔργου ἐν τῇ ὑπεριστορικῇ, τῇ αἰωνίᾳ σημασίᾳ του. Ἐδῶ ἀκριβῶς κεῖται ἡ ἀξία τοῦ κλασσικοῦ, ὅπερ ἔμεινεν ἀδίκτων και ἀνέκδοτων ἀπὸ τὰς ποικιλοῦσας και ἐναλλασσομένας κρίσεις τῶν αἰώνων, και αὐτὴ δέον νὰ τονισθῇ και νὰ ἐξαρθῇ». Καὶ κατωτέρω: «Ἡ κλασσικὴ ἀξία τοῦ ἀρχαίου λογοτεχνικοῦ ἔργου ἀπὸ ἀπόψεως ἀγωγῆς· καταφαίνεται και ἀσχετὴ τὴν ἐπίδρασιν τῆς μόνον, διὰν κατὰ τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ ἔχη τις ὑπ' ὄψιν δύο τινά: α) ὅτι πᾶν ἔργον τῆς ἀρχαίας γραμματείας, και διὰ ἀκόμῃ εἶναι φιλοσοφικὸν ἢ ἐπιστημονικὸν ἢ ἱστορικόν, ἔχει καλλιτεχνικὴν μορφήν και β) ὅτι ὁ δημιουργὸς τοῦ μεγάλου λογοτεχνικοῦ ἔργου παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἶναι ἐν ταύτῃ πάντοτε ὁ παιδαγωγὸς τοῦ λαοῦ του. Ἡ ἰδέα «τῆς παιδείας» παῖζει σπουδαίον ὅλον διὰ τὴν οὐμανιστικὴν ἀποψιν».)

α) **Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν ἡ γνώσις τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ.** Τίς ἡ ὀρθὴ ἔννοια τῆς γνώσεως τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἐν τῇ οὐμανιστικῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν. Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, πρὸς τὰ ὁποῖα συμπέτουν πλήρως αἱ ἀποψεις μας, δὲν δύναται νὰ σταθῇ ὡς κύριος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν ἡ γνώσις τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Συγκεκριμένως ἡ διδασκαλία τοῦ Ὁμήρου δὲν δύναται νὰ ἔχη κύριον σκοπὸν τὴν γνώσιν τοῦ Κοητομνηστιακοῦ πολιτισμοῦ οὐδὲ ἡ τῶν τραγικῶν και τῶν ἐπικῶν ἑλληνικῶν μορφῶν τοῦ κατὰ τὸν Ε' και Δ' αἰῶνα. Ἀν εἰς τοῦτο ἀπέβλεπεν ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν και λατινικῶν, δὲν διὰ εἰχόμεν εἰμὴ νὰ μεταφράσωμεν ὅλα τὰ κείμενα, διὰ νὰ ἔχωμεν προχειροτάτας και ἀφθόνηους πηγὰς, και χρησιμοποιοῦντες ἐκ παραλλήλου και μίαν διεξοδικὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ και τὰ σχετικὰ ἐποπτικὰ μέσα (φωτεινὰς εἰκόνας, ἐπιστοιχεῖς κ.λπ.) νὰ γνωρίσωμεν ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις του.

1) Πρὸβλ. και M. Krüger, Methodik des altsprachlichen Unterrichts, Frankfurt a. M. 1930, σ. 109.

Βεβαίως ἡ ἀναστροφὴ μὲ τὰ ἀρχαῖα κείμενα καὶ ἡ πραγματικὴ ἐξηγεῖται αὐτῶν παρέχει συχνὰ ἀφορμὴν πρὸς γνώσιν πολλῶν στοιχείων τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, τοῦ ὁποῖου τὰ ἔργα συναντᾷ καθεὶς ἀνὰ πᾶν βῆμα ἐν τῇ ἀνατροφῇ ταύτῃ, τοῦ ὁποῖου προβλήματα, μορφὰς καὶ ἐκδηλώσεις δίδεται ἀφορμὴ νὰ γνωρίσῃ τις κατὰ τὴν μὲ τὰ κείμενα ἀπασχολησὶν του. Μία τοιαύτη γνώσις τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἐκκινουσα ἀπὸ τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον καὶ εἰς αὐτὸ ἐπιστρέφουσα, εἶναι αὐτονοήτως συννεφασμένη μὲ τὸ κύριον ἔργον τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, ὥς ἡμεῖς τὴν ἀντιλαμβανόμεθα. Ἄλλ' «ἐν ἀρχῇ ἦν τὸ κείμενον, τὸ λογοτεχνικὸν ἔργον καὶ μόνον τοῦτο» λέγει ὁ Krüger. Ὑφήγησις καὶ ἀγωγή εἰς κατανόησιν τῆς γλώσσας, εἰς μόρφωσιν γλωσσικοῦ αἰσθητήματος τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν καὶ τοῦ ἐν αὐταῖς κρατούντος «λόγον», εἰς ἐμβαδύνουσιν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἐπιτυγχανομένη δι' ἐρμηνείας τοῦ πρωτοτύπου ἀπὸ πίσεως ἀπόψεως (Interpretation), αὐτὸ εἶναι οὐμανιστικὴ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν. Μόνον διὰ μιᾶς τοιαύτης σπουδῆς τῆς γλώσσας τοῦ συγγραφέως εἶναι δυνατόν νὰ ἐισέλθῃ τις εἰς τὴν ψυχὴν του, νὰ ἴδῃ διὰ μέσον τῶν νεκρῶν γραμμῶν τὰς ζωσας κινήσεις καὶ τὰ νεύματά της καὶ νὰ διασθανθῇ ὡς ἐξ ἐνστίτου καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, ἐν ᾗ ὁ συγγραφεὺς ἔζησε καὶ ἔγραψε. Μόνον οὕτω δύναται νὰ «θεωρήσῃ» τις τὰς ἀξίας τοῦ ἀρχαίου πνεύματος.

Κατὰ ταῦτα ὑπερβολικὴ ἔκτασις τῆς ἀξίας τῆς γνώσεως τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν κειμένων, ἣν ἐζητεῖ ὁ αἶων τοῦ ἱστορισμοῦ, ἀποτελεῖ κίνδυνον διὰ τὴν οὐμανιστικὴν ἰδέαν, τὴν ὅποιαν δέον νὰ ἐπιτηδεύῃ τὸ γυμνάσιον, καὶ ὀφείλεται ἐργασμοσύνῃ ἀπὸ τοὺς λίαν ἐκτετατοὺς οὐμανιστικῆς μορφώσεως εἰς τοὺς Litt καὶ Jaeger, ἐκ δὲ τῶν διδασκτικῶν εἰς τοὺς Weinstock, Krüger καὶ Bruhn, διότι ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν μας ἐπὶ τοῦ κινδύνου τοῦτου.)

β) Ἀποκλεισμός τῆς χρήσεως μεταφράσεων ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν εἰς ἀνεκατάστασιν τῆς ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου διδασκαλίας. Μετὰ τὰς ἀνωτέρω σκέψεις δὲν δυνάμεθα νὰ συμφωνήσωμεν μὲ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ νέου προγράμματος περὶ ἐκτετατῆς χρησιμοποιοῦσεως τοῦ σημείου τοῦτου μόνον εἰς τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ—περιοριζόμεθα ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ὁρθότητος ἢ μὴ τῆς προαιρετικῆς διδασκαλίας τῶν λατινικῶν—, διότι τοῦτο θεωροῦμεν ἐλάχιστον σύμφωνον πρὸς τὴν οὐμανιστικὴν φαινόταναι ἐληγεσθῆναι πως ἀπὸ τὴν κατὰ τὴν μεταιπολεμικὴν περίοδον ἔλασαν τοῦ παρὰ τοῦ γένους τῆς γνώσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν γλωσσῶν, οὐκ οὐκ τὴν ἀνάγκην τῶν ἐξῆς μόνον μεταφράσεων:

1) Τῶν Περσικῶν τοῦ Ἡροδότου παραλλήλως πρὸς τὴν ἐν πρωτοτύπῳ διδασκαλίᾳ τῶν Novellen (ἐπεισοδίων καὶ ἀνεκδότων) αὐτοῦ.

1) Περλ. Ἰω. Χαντζῆ, Συμβολὴ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν Τόμ. Α'. Ἀθῆναι, 1920.

Th. Litt, Gedanken zum kulturkundlichen Unterrichtsprinzip («Erziehung», 1925, σ. 38—57 καὶ 99—112).

W. Jaeger, Humanismus und Jugendbildung, Berlin, 1920.

Weinstock, Sprachunterricht und Kulturkunde («Erziehung» 1927, Heft 3).

M. Krüger, Methodik des altsprachlichen Unterrichts, Frankfurt a. M. 1930.

E. Spranger, Die deutsche Pädagogik der Gegenwart, κατὰ μετάφρασιν Κ. Βουββέρ, «Δελτίον Ὁμοσπονδίας Λειτουργῶν Μέσης Ἑκπαίδευσως», 1932).

2) Τοῦ μέρους τῶν «Περσῶν» τοῦ Αἰσχύλου, ἐν ᾧ τὸ κακὸν μήνυμα τοῦ ἀγγέλου.

3) Τῆς Ἰλιάδος τοῦ Ὁμήρου εἰς ἐλάχιστα σημεῖα πρὸς συμπλήρωσιν τῆς διδασκαλίας.

4) Τοῦ βίου τοῦ Περιγιάεως τοῦ Πλουτάρχου καὶ

5) Τῶν τραγικῶν παραλλήλων πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου διδασκαλίαν.

Ὁ Krüger συνιστᾷ πρὸς τοῦτοις, ἂν καὶ μετ' ἐπιφυλάξεον, βοηθητικὴν χρῆσιν μεταφράσεως ἢ παραφράσεως (λ. γ. τοῦ Vering) ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Πλάτωνος. Τοῦτο δὲν συνιστοῦν αἱ Richtlinien.

γ) *Δόγοι, δι' οὓς ἐπιβάλλεται ἡ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἀνάγνωσις.* Ἡ ἀξία τῆς σπουδῆς τῆς ἀρχαίας γλώσσης αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν. Τὴν εὐφυετέραν χρῆσιν μεταφράσεων ἀποκρούομεν, διότι φρονοῦμεν ὅτι ὅχι ἀπλῶς τὸ ποσὸν τῆς ὕλης, ἀλλὰ τὸ ποιὸν καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐπεξεργασίας αὐτῆς, ὅχι ἡ ἀπλὴ γνῶσις τοῦ περιεχομένου ἐνὸς κειμένου, ἀλλ' ἡ πᾶσι μετὰ τὸ κείμενον ἐν τῇ δυαδικῇ του φύσει ὡς περιεχομένου καὶ μορφῆς ἐν ταύτῃ, ἄτινα δὲν δύναται νὰ χωρισθῶν ἀπ' ἀλλήλων, ὑπηρετεῖ τὴν οὐμανιστικὴν ἰδέαν.¹⁾ «Χωρισμὸς περιεχομένου καὶ μορφῆς», λέγει ὁ σύλλογος τῶν φιλολόγων τῆς Γερμανίας, «εἶναι ἀδικαιολόγητος ὅχι μόνον διὰ λόγους πραγματικούς, ἀλλὰ καὶ διδακτικούς καὶ μεθοδικούς». Ἄλλως τε ἡ οὐροδὴ τῆς γλώσσης αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν, ὡς ἀντικαθίστανται αὐτὴν οἱ ἐγκαινιάσαντες νέαν περίοδον τῆς σπουδῆς ταύτης φιλόσοφοι Litt, Husserl, Cassirer, Stenzel, ἔχει ἰδιαίτησαν δύναμιν, διότι διαιεῖν, γράφειν καὶ κατανοεῖν τὰ λεγόμενα ἢ γεγραμμένα εἶναι σκέπτεσθαι ὑπὸ γλωσσικὴν μορφήν. Ἡ γλώσσα εἶναι ὁ σοφιστικὸς φορέας τοῦ ἀντικειμενικοῦ πνεύματος καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἀντικειμενικὸν πνεῦμα. Μία ἀνάγνωσις ἐν μεταφράσει ὅλων τῶν Φίλιππικῶν καὶ Ὀλυμπιακῶν τοῦ Δημοσθένους ἢ τοῦ περὶ Δημοσθένους κεφαλαίου μᾶς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας δὲν δύναται νὰ μᾶς δώσῃ ὅ,τι μᾶς δίδει μία σοβαρὰ ἐπεξεργασία τοῦ Α' Φίλιππικοῦ ἐν πρωτοτύπῳ.

Ἄλλ' εἰς τὰς ἀντιρροήσεις ταύτας θὰ ἐδικαιοῦτό τις νὰ προσέθῃ καὶ ἄλλας. Ἐχομεν μεταφράσεις ὅλων τῶν ἀρχαίων κειμένων; Καὶ αἱ ὑπάρχουσαι εἶναι ὅλαι «γλαφυραὶ καὶ δόκιμοι», ὡς ζητεῖ τὸ πρόγραμμα; Τοῦ Πλάτωνος ἔχουν οἱ Γερμανοὶ τὰς μεταφράσεις τοῦ Schleiermacher, τοῦ Apelt καὶ ἄλλων καὶ ὅμοι; δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσαγάγουν εἰς τὰ σχολεῖα τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν; τῶν δὲ τραγικῶν προέτειναν τὴν εἰσαγωγὴν μεταφράσεων, διότι ἔχουν τοῦ Wilamowitz καὶ ἄλλων τὴν μεγάλην μεταφραστικὴν ἐργασίαν.

Ἀλλὰ θὰ ἐρωτήσῃ κανεὶς: Λοιπὸν τί θὰ γίνῃ παρ' ἡμῖν; Θὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰς ἐλάχιστας σελίδας ἀρχαίων κειμένων, ὅσας δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν εἰς τὸ γυμνάσιον ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου; Καὶ πρέπει νὰ ἀνεκοπῇ μία ὑπὸ τῶσον καλοῦς οἰωνοῦς ἀρχαῖα μεταφραστικὴ ἐργασία καὶ ἀμύλλα εἰς μετωσίωσιν τοῦ ἀρχαίου λόγου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ θησαυρῶν εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν;

δ) *Πῶς θὰ ἐπιτευχθῇ ἀνάγνωσις ἐπαρκοῦς ὕλης ἀρχαίων κειμένων.* Τὴν σπουδαιότητα τῶν καλῶν μεταφράσεων διὰ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ γνωρίσωσιν τὰ κλασσικὰ ἔργα εἰς τὸ πρωτότυπον οὐδεὶς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ. Καὶ ἀπὸ τὸ σχολεῖον δὲν δύναται οὐδὲ πρέπει νὰ ἀποκλεισθῇ

1) Πρβλ. Hermann Ostern, Der Kampf um das humanistische Gymnasium ἐν τῇ περιοδικῇ Das human. Gymnasium, Γ' τεύχ. 1934, σελ. 68.

ἡ χοῆσις καλῶν, ἐγκριμένων μεταφράσεων. Ταύτας ὅμως θὰ ἠθέλομεν δι' εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ πρωτοτύπου, ἀλλ' ὡς μέσον βοηθητικὸν τῆς ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἀναγνώσεως, ἀχρηστευμένων οὕτω πολλῶν κακῶν μεταφράσεων, αἱ ὁποῖαι ὁπωσδήποτε κρυφίως κυκλοφοροῦν ἀπὸ καταβολῆς γυναικὸν εἰς μὲν τὰς ἀνωτέρας τάξεις ἡ χοῆσις σχολικοῦ λεξικοῦ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, οὐ ἢ συντάξεις ἀποτελεῖ ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεώς μας, (πρβλ. τὸ γερμανικὸν τοῦ Teubner), εἰς δὲ τὰς κατωτέρας συντόμων κατὰ συγγραφεὺς λεξιλογίων τῶν παρ' αὐτοῖς ἀπαντησῶν λέξεων ἀντὶ τῶν σημερινῶν πᾶσαν μαθητικὴν αὐτενέργειαν προλαμβάνοντων, ὑπὸ τὴν συνήθη ἢ τὴν λεξιλογικὴν μορφήν συντεταγμένων σχολίων. Διὰ τῶν βοηθητικῶν τούτων μέσων δύναται νὰ ἐπιταχυνθῇ ὁ ὄνθυμὸς τῆς ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἀναγνώσεως ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ πρόσκτησις ἱκανῆς ὕλης ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου. Τονίζομεν τοῦτο, διότι δὲν θέλομεν νὰ νομισθῇ ὅτι νοσταλγοῦμεν τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν 3 ἢ 5 σελίδες ἕξ ἐκάστον συγγραφέως ἦσαν τὸ μόνον, ὅπερ ἀπεκόμιζον οἱ μαθηταὶ ἀπὸ τετῆς ἀναστροφῆς μὲ αὐτοὺς. Τὴν ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου ἀναγνώσιν πρέπει νὰ συμπληρώσῃ, καθ' ἣ καὶ ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς κ. Ἐξαρχόπουλος ὑπέδειξε, α) ἡ ἐπιτροχάδην ἀναγνώσις κειμένων, τῶν μαθητῶν βοηθουμένων ὑπὸ τῶν μεταφράσεων καὶ τοῦ διδάσκοντος, β) ἡ ἀπόδοσις τοῦ περιεχομένου παραλείπομένων τμημάτων ὑπὸ τοῦ διδάσκοντος ἢ μαθητῶν καὶ γ) ἡ ἀνάγνωσις ἀπὸ τὰ ἐν πρωτοτύπῳ ἀναγνωσθέντα κείμενα. Τοιαύτης δ' ὀλοκληρώσεως ἔχει ἀνάγκην κυρίως ἡ διδασκαλία τῶν ποιητῶν καὶ δὴ τοῦ Ὀμήρου καὶ τῶν τραγικῶν.

Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ἀπαιτήσιν τοῦ προγράμματος, περὶ χρησιμοποίησεως ἐν εἰρεῖα κλίμακι μεταφράσεων καὶ τὰς λοιπὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ περὶ γνώσεως τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ διὰ τοῦ μαθήματος τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν.

ε) *Ἐπιφυλάξεις ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα τῆς ἐφαρμογῆς μεθόδου γινῶντων ἀπαιτήσεων τοῦ προγράμματος.* Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς εἰσηγήσεως ἡμῶν ἂς προσθέσωμεν ὀλίγας λέξεις διὰ τὴν δυνατότητα τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ προγράμματος, περὶ σχηματισμοῦ ὀλοκληρωμένων καὶ σαφῶν εἰκόπων τῶν διαφορῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μελέτης τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν ἐκάστου ἔργων. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου θὰ μᾶς εὐφωσιν ἐπιφυλακτικὸς οἱ συντάκται τοῦ νέου προγράμματος. Τοιαύτην ἀξίωσιν εὐσυνειδήτως ἐκτελεστήν δύναται τις νὰ προβάλλῃ μόνον εἰς ἐκάστου λογοτεχνικοῦ εἰδους, ὥστε νὰ εἶναι εἰς αὐτοὺς δυνατόν καὶ ταῦτα πρὸς ἄλλα καὶ συγκρίνον καὶ συνολικῶς νὰ ἐπισκοπήσουν. Ἄλλο ζήτημα, ἀν αἱ ζητούμεναι εἰκόνες τῶν διαφορῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν ἀποκτηθῶν βάσει μᾶς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας. Τότε ὅμως δὲν πρέπει νὰ γίνεται λόγος περὶ ἐντυπώσεων ἀποκομιζομένων ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν ἔργων.

στ) *Γενικαὶ παρατηρήσεις.* Πολὺ δὲ φοβοῦμαι μήπως αἱ παντοειδεῖς αὐταὶ ἀπαιτήσεις περὶ ἀναγνώσεως κειμένων ἀπὸ μεταφράσεως, περὶ συνολικῶν εἰκόπων τῶν λογοτεχνικῶν εἰδῶν, συγκρίσεως διαφορῶν ἀντιπροσώπων τοῦ αὐτοῦ λογοτεχνικοῦ εἰδους πρὸς ἀλλήλους, ἀναζητήσεως, συναγωγῆς καὶ ταξινομήσεως στοιχείων τοῦ πολιτισμοῦ κ.λπ. μεταβάλουν τὸ μάθημα τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν εἰς μάθημα ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ, ἱστορίας τῆς λογο-

τεχνίας και νέων ελληνικών—ή άνάγνωσις από μεταφράσεως είναι μάλλον μάθημα νέων ελληνικών παρά αρχαίων—και παύση τοιουτοτρόπως τὸ μάθημα τοῦτο νά είναι μάθημα αρχαίων ελληνικών και γλωσσικόν μάθημα. Τοῦτο δὲ δὲν πρέπει ποτὲ νά λησμονήται. «Ἡ διδασκαλία τῶν αρχαίων γλωσσῶν ἀρχίζει ὑπὸ μορφὴν διδασκαλίας τῆς γλώσσης ἐν στενωτέρῳ ἐννοίᾳ και εἰς καμμίαν τάξιν δὲν παύει νά είναι γλωσσικὴ διδασκαλία», λέγουν οἱ γεγραμνοὶ φιλόλογοι εἰς τὸ πρόγραμμά των.

Υστερον δὲ ἀπὸ τήσιν ἀπώλειαν χρόνου διὰ τὴν πληρωσιν τῶν ἀνωτέρω ξένων πρὸς τὴν αὐστηρῶς γλωσσικὴν μορφὴν τῆς διδασκαλίας τῶν αρχαίων ελληνικῶν ἀπαιτήσεων τοῦ προγράμματος ἀποροῦμεν τοῦ θὰ εὐρεθῇ ὁ ἀναγκαῖος χρόνος πρὸς ἀσκήσιν τῶν μαθητῶν και εἰς τὸ γράφειν μικρὰς συνθέσεις εἰς τὴν αρχαίαν γλώσσαν, τὴν ὁποίαν ὥσαυτὼς ζητεῖ τὸ νέον πρόγραμμα.

Και εἰς τὸ ζήτημα τοῦ προγράμματος και τῆς ὅλης ἐργασίας τῶν αρχαίων ελληνικῶν συμβαίνει ὅ,τι συμβαίνει εἰς ὅλας τὰς ἰδεολογικάς ἀντιθέσεις και διαμάχας. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν ἡ διδασκαλία τῶν αρχαίων ελληνικῶν εἶχε παρανοηθῇ και ἐταυτίζετο μετὰ τὴν ἀπὸ στήθους ἐκράθησιν τῶν γραμματικῶν κανόνων και ἐξαιρέσεων, ἰδίως αὐτῶν, ἀπομύθησιν λεξιδίων, χρησιμοποιοῦσιν τῶν αρχαίων κεμένων πρὸς συντακτικὴν ἀνατομικὴν ἐργασίαν και ἐφαρμογὴν τῆς γραμματικῆς και τοῦ συντακτικοῦ. Κατὰ τοῦ κακοῦ τούτου, τοῦ παρατηρηθέντος και εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπὸ τὴν ἰδίαν μορφὴν, ἐδημιουργήθη ἀντίδρασις μετὰ τὰ ἡχηρά συνθήματα: «ἡ γλώσσα εἶναι μέσον, ὃχι σκοπός». «Ὅχι ἡ γλώσσα, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον εἶναι τὸ οὐσιώδες». «Ὅχι τὰ συγγράμματα και τὰ ποιήματα αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ἀλλ' ὁ αρχαῖος ελληνικὸς πολιτισμός». «Ὅχι μόνον πρωτότυπα κείμενα, ἀλλὰ και πολλαὶ μεταφράσεις». Οἱ ἀκρότεροι ἐφωράζον: «Τί τὰ θέλομεν τὰ πρωτότυπα; ἔχομεν τὰς μεταφράσεις». Ἀλλ' οἱ θιασῶται τῆς νέας αὐτῆς κινήσεως ἀντιδρῶντες κατὰ τῆς μιᾶς ἀκρότητος ἐνέκτισαν τὸ σχολεῖν πρὸς τὴν ἄλλην. Ἡ προσοχὴ ἐστράφη πρὸς τὸ περιεχόμενον και τὸν πολιτισμὸν και παρημελήθη ἡ γλώσσα ἡ ἐπὶ στενωτέρῳ ἐννοίᾳ καλῶς ἐννοουμένη γλωσσικὴ μόρφωσις. Τὰ δὲ παιδιὰ «ἐπλήρωσαν», ὡς συνήθως, «τὰ σπασμένα» τῶν τοιούτων μεταλλαγῶν τῶν μεθοδολογικῶν ἀντιλήψεων.

Κατόπιν τῶν ἐν τοῖς προηγουμένοις διεξοδικῶς λεχθέντων περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ κλασσικοῦ γυμνασίου και τοῦ σκοποῦ και τοῦ ἔργου τῆς διδασκαλίας τῶν κλασσικῶν γλωσσῶν δὲν χρειάζονται περισσώτερα διὰ νὰ ὑποδειχθῇ ποία εἶναι ἡ ὀρθὴ μετὰ τῶν δύο τούτων ἀκροτήτων μεσότης.

II. Διδασκτέα ὕλη.

A) *Ὅμηρος*. Προχωροῦμεν ἤδη εἰς τὸ πρόβλημα τῆς διδασκτέας ὕλης. Ὡς πρὸς τὸ σπουδαῖον σημεῖον τοῦ προγράμματος τῆς παραχωρήσεως εὐνυτάτου χώρου εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ὀμήρου και τῶν ῥητόρων ἔχομεν ὥσαυτως, πλην τῶν ἐπιφυλάξεων, τῶν ἀπορροεουσῶν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν ἀποψέων μας περὶ τῆς μικρᾶς ἀξίας ἀπὸ οὐμανιστικῆς ἀπόψεως μὴ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πρωτοτύπου γινομένης ἐργασίας, και τὰς κάτωθι: Καὶ πρῶτον ὡς πρὸς τὸν Ὅμηρον ἀποκρούομεν τὴν εἰς τὰς τάξεις A', B' και Γ' διδασκαλίαν αὐτοῦ ἀπὸ μεταφράσεως, προλογίζομεν οὕτως εἰπεῖν τὴν ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου διδασκαλίαν τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ εἰς τὰς τάξεις Δ', E' και ΣΤ'. Ἡδη κατὰ τὴν τελευταίαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κ. Ἐπόπου συνεδρίαν ἐξεφράσθησαν ὑπ' αὐτοῦ ἀντιρρήσεις κατὰ τῆς τοιαύτης ἀντιψυχολογικῆς καινοτο-

μίας τοῦ προγράμματος, τὰς ὁποίας καὶ ἡμεῖς συνιερξόμεθα ἀπολύτως. Διότι, ἂν προηγηθῇ ἐπὶ τριετίαν ἀνάγνωσης τῆς Ὀδυσσεΐας ἀπὸ μεταφράσεως, οὐδὲν διαφέρει πλεονεχῶς ἔχον οἱ μαθηταὶ διὰ τὸ πρωτότυπον. Ὅλοι οἱ διδάξαντες Ὀμηρον γνωρίζομεν ἐκ πείρας ὅτι, ἂν προηγηθῇ καλὴ συστηματικὴ γλωσσικὴ, πραγματικὴ—ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ ἀπολύτως ἀπαραίτητου—καὶ αἰσθητικὴ ἐρμηνεία μιᾶς ραφιδίας, ὁ ρυθμὸς τῆς μετὰ τοῦτο ἀναγνώσεως ἐπιταχύνεται πολὺ, ὥστε ἀρκεταὶ ἑκατοντάδες στίχων νὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγνωσθοῦν ἤδη εἰς τὴν Δ' τάξιν. Ἀμφότερα τὰ ἔτη πρέπει νὰ τὰ χορηγῶν καὶ νὰ τὰ χοροῦν οἱ μαθηταὶ ἐν τῷ συνόλῳ τῆς πλοκῆς των καὶ τῆς συνθέσεως. Τοῦτο δὲ ἐπιτύχομεν α) διὰ μιᾶς ἐπιτιγνύουσας ἐκλογῆς, β) διὰ συστηματικῆς ἀναγνώσεως καὶ ἐρμηνείας ὁρισμένων τμημάτων, ὧν τινα δεόντως πολλῶν παραλείπομένων τμημάτων καὶ γ) δι' ἀποδόσεως τοῦ περιεχομένου εὐκόλῳ τμημάτων καὶ δ) δι' ἐπιτροχιδῶν ἀναγνώσεων ἐν μεταφράσει.

ὑπὸ τῶν Γερμανῶν εἰδικῶν καὶ τοῦ Πρωστικοῦ προγράμματος προτείνονται αἱ ἑξῆς ἐκλογαί :

Ὁμήρου Ὀδυσσεΐας :

α 1—79, ε 28—τέλους, ζ, η, θ 1—470, ι—λ, ἐκλογαὶ ἐν τοῦ ν καὶ τ, τὸ τέλος τοῦ φ, μέρη ἐκ τοῦ χ καὶ ψ (Richtlinien). Εἰς ταῦτα ὁ Kranz προσθέτει τοῦ ρ 260—329, Ὁ Bruhn¹⁾ προσθεῖται τοῦ ξ 1—172, 409—532 καὶ ρ 1—30 καὶ 184—491 (ἐν ταυτῇ περιπτώσει παραλείπεται τὸ π, τὸ κ καὶ τὸ λ).

Ὁ Krüger συνιστᾷ τὴν ἑξῆς ἐκλογὴν : α 1—95, ὀλίγα τοῦ ε, τὸ ζ, η, θ ἀπὸ 385 κ. ἐ., τινὰς ἐκ τῶν errores τοῦ Ὀδυσσεύς (ι κ. ἐ.) ἰδίως τὰ κατὰ τὸν Κύκλωπα, ἐκλογὰς ἐκ τῶν ν καὶ τ, τὸ τέλος τοῦ φ, μέρη ἐκ τοῦ χ καὶ ψ.

Ὁμήρου Ἰλιάδος :

Α, ὀλίγα τοῦ Β, τὸ Γ, Ζ, Ι, Π, Σ, Φ—Ω (Richtlinien).

Ὁ Bruhn : Α, Β 1—393, Ζ 237—529, Ο 592—τέλ., Π 1—393 καὶ 684—867, Σ, Φ 1—135, 525—549, 573—611, Χ, Ψ 1—232 καὶ Ω 281—804.

Ὁ Krüger : Α (ὁλόκληρον), Γ 1—180, 245—461, Ζ, Ι 182—713, Π, Σ, Χ, Ω.

Παρ' ἡμῶν ὑπάρχει ἡ γνωστὴ σχετικὴ ἀξία λόγον ἐργασίας τοῦ Δ. Γουδή. «Τὸ μεγαλεῖον τῆς Ὀμηρικῆς ποιήσεως», τονίζεται εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν γερμανῶν φιλολόγων, «ἐγκτεται εἰς τὸ ὅτι εἰς τὰ δύο μεγάλα ἔπη ἐδαγωγικὸν νόημα τῆς μοναδικῆς ταύτης εἰς τὸν κόσμον ποιητικῆς δημιουργίας ἐγκτεται εἰς τὰς μορφὰς τῶν ἡρώων, δι' ὧν παρέσχεν ὁ ποιητὴς ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὸν λαόν του τὸ ἰδανικόν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.» Μακρὰν ἡμῶν καθε σκέψιν περὶ χρησιμοποίησεως τοῦ ποιήματος πρὸς ἀναζητήσιν στοιχείων τοῦ Κρητομυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ!»

Β') Τραγικοί. Τὴν ἰδιαιτέραν ἑξαρσιν τῆς ἀξίας τῶν τραγικῶν καὶ τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν δίδουν εἰς αὐτοὺς εἰς τὸ νέον πρόγραμμα οἱ συντάττει τὸν, ἐκτιμῶμεν προσσηκόντως. «Ἡ τραγωδία σημαίνει τὴν ἀντιπαραβολὴν καὶ ἀντιπαράταξιν μιᾶς νέας ἐποχῆς πρὸς τοὺς κανόνας καὶ τὰς ἐπιταγὰς

1) Bruhn, *Alt sprachlicher Unterricht*, Leipzig, 1930.
2) Παρλ. W. Jaeger, *Paideia*, Berlin, 1934 σελ. 23 κ.ε.

τοῦ μύθου καὶ τῆς ἐν τῷ μυθικῷ κόσμῳ κρατούσης πρωτογόνου ἡθικῆς·¹⁾ Φρονούμεν ὅτι μόνον μία τραγωδία τοῦ Σοφοκλέους ἢ τοῦ Εὐριπίδου δύναται νὰ διδαχθῇ καλὰ ἀπὸ τὸ πρωτότυπον, δευτέρα δὲ δι' ἐπιτροχάδην ἀναγνώσεως βοηθεῖα καὶ λογοτεχνικῆς μεταφράσεως. Ἄν ἐπαρξέσθῃ ὁ χροῦσος, —ἀλλὰ θὰ ἐπαρξέσθῃ·— δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ τρίτη ἀπὸ μεταφράσεως, τοῦ Αἰσχύλου αὐτῇ.

Γ') Πλάτων. Ὡς πρὸς τὸν Πλάτωνα διαφωνοῦμεν εἰς δύο σημεία πρὸς τὸ πρόγραμμα: Πρῶτον ἀποκρούομεν δι' αὐτὸν τὴν ἀπὸ μεταφράσεως ἀνάγνωσιν, δι' οὗς λόγους ἐξεθέσαμεν ἥδη ἀνωτέρω. Τὴν ἀνάγνωσιν ἐνὸς ὁλοκλήρου διαλόγου (λ. γ. τοῦ Κρίτωνος) θεωροῦμεν ἀπαραίτητον διὰ τὴν λαύσουν οἱ μαθηταὶ εἰς τὸ σύνολον ἐν καλλιτέχνειᾳ περιεχομένου καὶ μορφῆς, ὡς αὐτὸ συνέλαβε τότε ὁ ποιητὴς φιλόσοφος, νὰ δοκιμάσῃ τὸ βίωμα τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου.

Λόγοι ὅμως πραγματικοί, μεθοδικοί καὶ παιδαγωγικοί δὲν μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἐλεκτείνωμεν τὴν ἀρχὴν ταύτην καὶ εἰς τὴν ὑπόλοιπον πλατωνικὴν ὕλην, ἣν δέον νὰ προσεικωθοῦν οἱ μαθηταί. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ ἐν προκειμένῳ δευτέρα διαφρονία μου πρὸς τὸ πρόγραμμα. Οὔτε τὸν Γοργίαν οὔτε τὸν Φαῖδωνα οὔτε τὸν Πρωταγόραν οὔτε τὴν Ἀπολογία²⁾ —ταύτην διὰ τὴν ἔκτασιν τῆς—εὐρύσκομεν κατὰλληλα νὰ διδαχθῇ ὁλόκληρα. Διὰ τοῦτο ἀποκρίνομεν μᾶλλον ὑπὲρ ἐκλογῆς ἐκ τῶν κατωθι διαλόγων:

Ἐκ τοῦ Φαῖδωνος. I—XIV, LXIV—LXVII ὅπως καὶ XVIII—XXII.

Ἐκ τοῦ Πρωταγόρου. I—VII, XII—XVI, 329 C—333 B (ἐνότης τῆς ἀρετῆς).

Ἐκ τῆς Πολιτείας. Ὡς πρὸς τὴν ἐκ ταύτης ἐκλογὴν ἔχομεν τὴν προεργασίαν τοῦ Wissmann, *Platos Staat in Auswahl*, Leipzig, 1929. Καὶ ἄλλη τις ἐργασία δύναται νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄφιν, ἢ τοῦ Wilhelm Nestle, ὁ ὁποῖος ἐξεφράσει ἐκλογὰς ἐκ τῶν κυριωτέρων ἔργων τοῦ Πλάτωνος δι' εὐρύτερον ἀναγνωστικὸν κοινόν.

Ὁ Bruhn προτείνει: Πολιτ. Α', Β' I—X, Δ' VI—XVIII, Θ' XII—XIV, Ι' XII—τέλους.

Ὡς πρὸς τὸν Γοργίαν συμμερίζομεθα τὰς ἐπιφυλάξεις τοῦ Bruhn, καθ' ὅν ἐν τῷ διαλόγῳ ὑπάρχουν ψευδεῖς συλλογισμοί, ὃν πρὲς νὰ καταδειχθῇ τὸ ἀστήρικτον. Μονομερῇ θεωρεῖ ὁ Β. καὶ τὴν περὶ τῶν Ἀθηναίων πολιτικῶν ἀνδρῶν κριτικὴν, ἣτις ὅμως δύναται νὰ παρασχη ἀφορμὴν εἰς πολλὰς καὶ γονίμους συζητήσεις.

Τὸ Lesebuch τοῦ Wilamowitz, τὸ ὁποῖον κρίνομεν ἀπαραίτητον διὰ τὴν βιβλιοθήκην τῶν σχολείων, ἔχει ἐνδιαφέρον ἀπόσπασμα τοῦ Μένωνος, εἰς ὃ δύναται νὰ προστεθῇ καὶ τὸ τμήμα τὸ περιλαμβανόν τὸν μετὰ τοῦ Ἀντίου διάλογον.

Ὁ Ὅμηρος, οἱ τραγικοὶ καὶ ὁ Πλάτων ἀποτελοῦν τὸν πυρῆνα τῆς διδασκαλίας ὕλης διὰ πᾶν πρόγραμμα κλασσικοῦ γυμνασίου. Ἀνυστηγῶς αἱ γλωσσικαὶ καὶ πραγματικαὶ δυσχερεῖαι, εἰς ἃς προσκρούει ἡ ἀνάγνωσις τῶν τραγικῶν καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἐπιβάλλουν τὸν ἐντοπισμὸν τῶν κειμένων τούτων ἐνὸς εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας γυμνασιακὰς τάξεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ μαθηταὶ καὶ γλωσσικῶς καὶ γενικώτερον εἶναι ὠριμώτεροι καὶ μᾶλλον παρεσκευασμένοι διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν.

1) Πρόγραμμα Γερμανῶν φιλολόγων σ. 14.

2) Τῆς Ἀπολογίας δύναται νὰ διαχθῇ τὸ πρῶτον ἢ τὸ τρίτον μέρος.

Δ') 'Ιστορικοί. Ερχόμεθα ἤδη εἰς τοὺς ἱστορικούς.

Ἡ Κύρου Ἀνάβασις δὲν δύναται νὰ λείψῃ ἀπὸ τὸ πρόγραμμα. Ἡ διδασκαλία τῆς πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ β' ἐξάμνηνον τῆς Β' τάξεως. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιβαδυνθῇ ἡ ἐναρξὶς τῆς ἐρμηνείας συνεχοῦς κειμένου, ὥς ὅτου οἱ μαθηταὶ διὰ τοῦ ἀναγνωσματορίου καὶ τῶν γραμματικῶν ἀσκήσεων καὶ γλωσσικῶν πλοῦτον στοιχειώδη ἀποκτήσουν καὶ μὲ τὰ συνηθέστερα γραμματικὰ καὶ συντακτικὰ φαινόμενα οἰκωθῶν, ἰδίως δὲ γίνωνται κύριοι τῶν στοιχείων τοῦ ὁμαλοῦ τυπικοῦ τῆς γραμματικῆς καὶ στοιχείων τινῶν τῆς συντάξεως. Ἡ ἐργασία αὕτη παρέχει πλείστας δυσχερείας ἰδίως εἰς τὴν Α' τάξιν, εἰς τὴν ὅποιαν οἱ μαθηταὶ κινδυνεύει μεταξὺ καὶ τῶν τριῶν μορφῶν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης: ἀρχαίας, καθαρνεύσης, δημοτικῆς.

Μετὰ τὴν Κύρου Ἀνάβασιν, ἥς ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ ἐκταθῇ καὶ εἰς τὴν Γ' τάξιν, θὰ ἠθέλουμεν μίαν ἐκλογὴν ἐκ τῶν λοιπῶν ἔργων τοῦ Ξενοφῶντος ἀντὶ τῆς Κύρου Παιδείας, ἣν ἄλλως τε οὔτε τὸ παλαιὸν οὔτε τὸ γερμανικὸν πρόγραμμα περιλαμβάνει οὔτε τις διδακτικὸς προτείνει. Ἡ ἐκλογὴ αὕτη δέον νὰ ληφθῇ οὕτως, ὥστε νὰ μᾶς δίδῃ τὰ κύρια χαρακτηριστικά τῆς προσωπικότητος τοῦ Ξενοφῶντος: «τοῦ ἀνδρὸς μὲ τὴν ἀστατον καὶ περιπετειώδη στρατιωτικὴν ζωὴν, ἣν πρὸς τοῦτοις χαρακτηρίζει καὶ προσήλωσις εἰς τὰ ἰδανικὰ μίᾳς αὐστηρᾶς παλαιοαριστοκρατικῆς καὶ σπαρτιατικῆς πειθαρχίας καὶ ἠθικᾶ χρωματισμένης προσωπικῆς ἐδυσθείας».

Τὸ ὑπόλοιπον πρόγραμμα τῆς Γ' τάξεως θὰ καταληφθῇ ἀπὸ Ἡρόδοτον, μὴ ἔξαρχοῦντος τοῦ χρόνου διὰ τὸν Ἀρριανόν, τοῦ ὁποίου τὴν διδασκαλίαν θεωροῦμεν καὶ δι' αὐτὴν τὴν Γ' τάξιν δύσκολον, πολὺ περισσότερον δύσκολον διὰ τὴν Β', ὅπου τοποθετεῖ αὐτὸν τὸ νέον πρόγραμμα. Ἡ διδασκαλία τῶν ἱστορικῶν μερῶν τοῦ Θουκυδίδου θὰ ἐντοπισθῇ εἰς τὴν Δ' τάξιν. Δυνάμεθα νὰ ἀφήσωμεν τὸ Α' καὶ τὸ Β' βιβλίον καὶ νὰ προτιμήσωμεν ἐκλογὴν ἀπὸ τὰ τῆς Σικελικῆς ἐκστρατείας (ΣΤ'—Ζ'). Τὴν ἀνάγνωσιν τῶν δημηγοριῶν θέλομεν ἀπὸ τὸ πρωτότυπον εἰς τὴν Ε' τάξιν.

Ε') 'Ρήτορες. Ὡς πρὸς τοὺς ῥήτορας δὲν ἐπιδοκιμάζομεν τὴν ὑπὸ τοῦ νέου προγράμματος δι' αὐτοὺς διάθεσιν ευρυτάτου χρόνου εἰς τὸ πρόγραμμα.

Εἰς λόγους τοῦ Λυσίου καὶ δύο τοῦ Δημοσθένους, ὧν ὁ εἰς ἐπιτροχάδην ἀναγνωσκόμενος, ἀρκοῦν διὰ νὰ δώσουν εἰς τοὺς μαθητὰς εἰκόνα τῆς ἀρχαίας ῥητορικῆς· πρόγραμμα δ' ὑπερτροφικὸν εἰς ἔργα ῥητορικῆς, ἅτινα παρὰ τὰς ἄλλας ἀρετὰς τῶν εἶναι ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὴν σοφιστικὴν τάσιν τοῦ «ποιεῖν κρεῖττω τὸν ἥττω λόγον», θεωροῦμεν ἐπιζημιον εἰς τὸν νεοελληνικὸν χαρακτῆρα, ἐνέχοντα πολλὰ στοιχεῖα σοφιστείας καὶ στρεψοδικίας, ἅτινα δὲν χρειάζεται περισσότερον νὰ ἀναπτύξωμεν.

Ἄλλως τε τὴν ἐπιδόσιν τῶν σοφιστῶν θὰ ἴδουν οἱ μαθηταὶ καὶ εἰς τὸν Θουκυδίδην. Τὰ αὐτὰ προτείνει διὰ τὸν Δημοσθένην καὶ τὰ ἔργα τῆς ῥητορικῆς καὶ ὁ σύλλογος τῶν γερμανῶν φιλόλογων.

Εἰς λόγους τοῦ Δημοσθένους, συστηματικὰ ἐρμηνευόμενος, ἀρκεῖ νὰ δεῖξῃ τὸ γνήσιον πολιτικὸν πάθος τοῦ μεγάλου ῥήτορος, τὸ κυριώτερον ὅπερ ὑπὲρ ἑαυτῆς ἔχει ἡ πολιτικὴ του. «Ὁ ἀνὴρ τῆς ἐφηρμοσμένης, τῆς πρακτικῆς πολιτικῆς δὲν αἰρεται εἰς τὰ καθόλου καὶ γενικώτερα αὐτῆς, ὥς ὁ Πλάτων, τὸ δὲ πολιτικὸν του ἔργον εἶναι συζητήσιμον καὶ ἐπιδεκτικὸν πολλῆς κριτικῆς».)

1) Πρόγραμμα Γερμανῶν φιλόλογων σελ. 18.

ΣΤ') Λυρικοί και λοιπά κείμενα. Οἱ λυρικοί ποιηταί, ὡς ἐκπρόσωποι τῆς περιόδου τῆς ἀφυπνίσσεως τοῦ ἐγῶ, πρέπει νὰ καταλάβουν ἐπίσης χώρον τινα ἰδίως εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ε' τάξεως, πάντως ὄχι μέγαν, διότι εἰς τὴν Ε' τάξιν δέον νὰ κυριαρχῇ ὁ Πλάτων καὶ ἡ Ἰλιάς.

Ἄν ὑπολειφθῇ χώρος εἰς τὸ πρόγραμμα, δύναται νὰ προστεθῇ Πλούταρχος, Ἀρριανός, Θεόφραστος, Θεόκριτος καὶ χριστιαν. λυρική ποίησις.

Ζ') Δυνατότης αὐξήσεως τῆς διδασκαλίας ὕλης εἰς τὸ ἐξαετὲς γυμνάσιον ἀποκλείεται. Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ αὐξήσεως¹⁾ τῆς ὑπὸ τοῦ νέου προγράμματος ὁριζομένης ὕλης, ἐφ' ὅσον ἔχομεν ἑξαετὴ μέσων παιδείας. Γενικῶς εἰπεῖν κάθε εὐσυνείδητος προσπάθεια συντάξεως προγράμματος, δυνάμενον νὰ δώσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς στοιχεῖα ἀπὸ τὰς ἐκλεκτοτέρας ἐκδηλώσεις τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας καὶ τοῦ ἀρχαίου πνεύματος, προσκρούει εἰς τὸ ἑξαετὲς τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Ἐξαετίαν διδάσκονται καὶ οἱ γεμνασιόπαιδες τὰ ἀρχαῖα Ἑλληνικά εἰς τὰς ἑξ ἀνωτέρας τάξεις τοῦ ἐννεαεταίου γυμνασίου²⁾ ἀλλ' ἐκεῖ προηγείται τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν τριετής παραμονὴ τῶν μαθητῶν ἐν τῇ μέσῃ παιδείᾳ καὶ τριετής κατ' αὐτὴν διδασκαλία τῆς λατινικῆς γλώσσης καὶ ἐπομένου τριετῆς οἰκείως μετὸν κλασσικισμὸν καὶ τὸ πνεῦμά του ὑπὸ τὴν ἐτέραν του μορφῇ.

Κατὰ ταῦτα δὲν εἶναι πλήρης ἡ εἰς τὸν προσηρητημένον εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης μελέτης συγκριτικὸν πίνακα τῶν προγραμμάτων ἐμφανισμένη ἀντιστοιχία τῶν τάξεων Α, Β, Γ, Δ, Ε, ΣΤ τοῦ ἰδιοῦ μας γυμνασίου πρὸς τὰς τάξεις UIII, OIII, UII, OII, UI, OI τοῦ πρῶτου, ὧν οἱ μαθηταὶ ἔχουν ἤδη ἐπὶ τριετίαν εἰσαχθῇ εἰς τὸ κλασσικὸν πνεῦμα, εἶναι δὲ καὶ κατὰ ἐν ἑτος μεγαλύτεροι τὴν ἡλικίαν τῶν μαθητῶν τῶν ἀντιστοίχων τάξεων τοῦ ἰδιοῦ μας γυμνασίου (ιδε σχετικὴν στήν ἡλικίας).

Μόνον προσθήκῃ τοῦ ἑτους εἰς τὴν μέσῃ ἐκπαίδευσιν δύναται νὰ υποβοηθῇ τὴν εὐσυνείδητον προσπάθειαν συντάξεως ἀναλυτικῶν προγράμματος. Εἰς τὸ τετὲς δὲ γυμνάσιον δύναται νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἀποτελεσματικώτερον καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ προγράμματος τῆς ἱστορίας, τὸ ὁποῖον ἐπιφυλασσόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν βραδύτερον. Διότι δὲν ἀρκεῖ νὰ ὀρίξῃ κανεὶς πολλὴν ὕλην ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου καὶ ἀπὸ μεταφράσεως, νὰ ὀμιλῇ περὶ τόσων λόγων τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Ἰσοκράτους, περὶ 4 τραγῳδιῶν κ.λπ. καὶ νὰ συντάσῃ προγράμματα εἰς τὸ γραφεῖον. Ἡ σχολικὴ πράξις καὶ πείρα εἶναι πολὺ ἐπιφυλακτικῇ προκειμένου νὰ ἀποφανθῇ διὰ τὴν δυνατότητα τῆς ἐφαρμογῆς τόσων ὑπερτροφικῶν εἰς διδασκαλίαν ὕλην προγραμμάτων.

Η') Σκέψεις ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν τῆς κατανομῆς τῆς ὕλης. Ἐλάχιστα ἀκόμη ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν τῆς κατανομῆς τῆς ὕλης.

Περὶ σφόδρα τῶν δύο κειμένων νὰ μὴ ἐρμηνεύωνται ἐκ παραλλήλου λ. γ. ἐν πεζῶν καὶ ἐν ποιητικῶν.

Διὰ τὸ Πειραματικὸν Σχολεῖον τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν δὲν εἶναι ἀνάγκη μῖτε νὰ ὀρισθῇ ὠρισμένον ποσὸν διδασκαλίας ὕλης ἑξ ἑκάστου συγγραφέως δι' ἑκάστην τάξιν μῖτε νὰ τεθοῦν χρονικὰ ὅρια τῆς διδασκαλίας ἑκάστου κειμένου ἐντὸς μιᾶς τάξεως.

1) Σχετικὸν ἐρώτημα εἶχε τεθῇ.

2) Τοῦτο γίνεται μόνον εἰς τὰ γυμνάσια (Gymnasien), οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ μετεργρημισμένα γυμνάσια (Reformgymnasien).

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Νὰ ὁρισθοῦν μόνον οἱ συγγραφεῖς κατὰ τάξεις, τὰ κατάλληλα πρὸς διδασκαλίαν ἔργα ἐκάστου ἢ αἱ κατάλληλοι ἐκλογαὶ καὶ νὰ ἀφεθῇ ἐλευθερία εἰς τοὺς διδάσκοντας νὰ ρυθμίσουν αὐτοὶ τὰ ἐπὶ μέρους, ἀρκεῖ νὰ συμμορφῶνται πρὸς τὸ γενικώτερον πνεῦμα τῶν ἀνωτέρω ἀπαιτήσεων, ἐφ' ὅσον αὐταὶ θὰ ἀποτελέσουν κοινὰς ἀποφάσεις.

ΠΙΝΑΞ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ

ΠΙΤΙΚΟΣ

[illegible][illegible][illegible]

ΣΗΜ. 3. — Ο. από τη μέση των πινελιών των οποίων το άνω μέρος απεικονίζει την ο. π.

ΣΥΜ. ΕΛΛ. ΓΕΩ. ΕΤΕΡ.

Lat. 62. 15.

70. 60. 5

~~Lat. 62. 15.~~

Korea 62. 15.